

Marchwiński, Roman

Wykaz szosu miasta Reszla z 1579 roku

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 4, 589-592

1972

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ROMAN MARCHWIŃSKI

WYKAZ SZOSU MIASTA RESZLA Z 1579 ROKU

Materiały skarbowe dotyczące Warmii drugiej połowy XVI wieku znane są fragmentarycznie w zasadzie z lat 1572 i 1579. Szos z 1572 r. dotyczy następujących miast: Dobrego Miasta, Lidzbarka Warmińskiego, Starego Miasta Braniewa, Nowego Miasta Braniewa i Reszla. Wykazy tego szosu, przechowywane obecnie w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie, zostały opublikowane w ostatnich latach¹. W okresie międzywojennym Hans Schmauch znalazł w Muzeum Czartoryskich w Krakowie wykazy szosu dla miast: Barczewa (Wartenburga) i Starego Miasta Braniewa oraz rejestry poborowe trzech komornictw biskupich: braniewskiego, orneckiego i reszelskiego z 1579 r., które również ogłosił drukiem².

Wymienione tutaj materiały skarbowe stanowią cenne źródła do poznania sytuacji niektórych miast warmińskich w drugiej połowie XVI wieku. Informują one bowiem dość dokładnie o zabudowie mieszkalnej (domy) i handlowej (kramy, budy), podają liczbę rzemieślników, czeladników, komorników, gruntów miejskich itp. Informacje te pozwalają więc poznać obraz społeczno-gospodarczy poszczególnych miast. Publikowanie dalszych materiałów tego rodzaju jest zatem w pełni uzasadnione.

W Archiwum Diecezji Warmińskiej w Olsztynie zachował się nie znany dotąd wykaz szosu miasta Reszla z 1579 r. Wykaz ten umknął uwadze historyków głównie dlatego, że wchodzi w skład miscellaneów, kryjących jak w każdym archiwum bardzo często interesujące akta. Przechowywany jest on w poszycie, określonym w katalogu Archiwum Biskupiego jako *Miscellanea Cromeri*, zawierającym 85 aktów — głównie listów oraz aktów publicznych, a także brulionów, odpisów z lat 1578—1580, gromadzonych przez kancelarię koadiutora i następnie biskupa warmińskiego Marcina Kromera (1569—1589). Trudno też było przypuszczać, by któryś z aktów skarbowych miast warmińskich mógł pozostać w kancelarii biskupów warmińskich, a później w jej archiwum. Tego bowiem rodzaju akta skarbowe trafiały zawsze do kancelarii podskarbińskiej koronnej, gdzie stanowiły dowody finansowe zebranych

¹ Zob. M. Biskup, *Deklaracje podatkowe miast warmińskich z roku 1572*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie, nr 3, 1962, ss. 616—620; R. Marchwiński, *Deklaracje podatkowe Nowego Miasta Braniewa i Reszla z 1572 roku*, ibidem, nr 4, 1971, ss. 467—475.

² H. Schmauch, *Ermländische Steuerregister des Jahres 1579*, Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands, Bd. 24, 1932, ss. 211—227; tenże, *Ein Steuerregister der Altstadt Braunsberg vom Jahre 1579*, ibidem, Bd. 25, 1933—1935, ss. 564—573.

podatków. Jednak w tym wypadku wykaz szosu miasta Reszla z 1579 r. pozostał poza właściwym mu archiwum — Archiwum Podskarbińskim Krakowskim³. Być może na pozostawienie wykazu w kancelarii biskupiej zaważyło błędne podsumowanie w jego konkluzji kwot podatkowych zebranych od płatników, które wyniosło 11 grzywien pruskich i 8 groszy na niekorzyść skarbu koronnego⁴. Tak wysoka pomyłka, świadoma lub wynikająca po prostu z mylnego podsumowania, mogła spowodować, że poborca podatkowy i ekonom biskupi Michał Neuman zażądał od rady miejskiej Reszla nowej deklaracji szosu, pozostawiając sobie bezużyteczny wykaz dla kancelarii podskarbińskiej koronnej. Pomimo tego rachunkowego niedopatrzania publikowany niżej wykaz szosu miasta Reszla z 1579 r. nic nie traci na swojej wartości, gdyż poszczególne kategorie płatników wyszczególniono poprawnie i są całkowicie wiarygodne.

Publikowany wykaz szosu sporządzony został przez radę miejską Reszla w związku z poborem nałożonym na Prusy Królewskie w 1579 r. i przeznaczonym na wojnę prowadzoną przez króla Stefana Batorego z Moskwą. Postanowienia w sprawie tego poboru zapadły na sejmiku stanów Prus Królewskich, odbytego w maju 1579 r. w Grudziądzu. Koadiutor warmiński Marcin Kromer przez swego wysłannika kanclerza Jana Kreczmera przychylił się do uchwał podatkowych generału pruskiego w kwestii wybierania poboru z Warmii⁵. Na skutek wcześniejszego listu Stefana Batorego⁶ i podjętego zobowiązania wobec stanów pruskich, koadiutor zwołał w dniu 19 maja 1579 r. sejmik stanów warmińskich w Lidzbarku Warmińskim, na którym uchwalono szos i wyznaczono dwa terminy zebrania podatku: maj—czerwiec oraz wrzesień—październik tegoż roku⁷.

Wykaz szosu Reszla z 1579 r. stanowi typową rekognicję podatkową, złożoną przez radę miejską wraz z zebraną sumą pieniężną poborcy podatkowemu i ekonomowi biskupiemu Michałowi Neumanowi. Wykaz sporządził pisarz miejski Paweł Sibero, którego nazwisko figuruje obok rajcy miasta Josta Nawellna w konkluzji rekognicji. Wykaz uwierzytelniony został dobrze zachowaną pieczęcią miejską.

Forma wydania wykazu jest podobna do wcześniej ogłoszonych drukiem w „Komunikatach Mazursko-Warmińskich”⁸ deklaracji podatkowych miast warmińskich. Zachowano oryginalną pisownię źródła, zmodernizowano jedynie duże litery i usunięto zdwojenia spółgłosek na końcu wyrazów.

W tekście wykazu występują skróty: Mk. = Marke (grzywna pruska licząca 20 groszy), Gr. = Groschen (grosz) oraz Flor. = Florenus (złoty polski o wartości 30 groszy).

³ Archiwum Podskarbińskie Krakowskie funkcjonowało przy urzędzie podskarbiego wielkiego koronnego w Krakowie od końca XIV wieku do początku XVII wieku. Po unifikacji Prus Królewskich z Rzeczpospolitą w 1569 roku w archiwum tym gromadzono systematycznie warmińskie akta skarbowe (por. R. Marchwiński, op. cit., ss. 468—469).

⁴ Zob. tekst wykazu s. 591.

⁵ A. Eichhorn, *Der ermländische Bischof Martin Kromer als Schriftsteller, Staatsmann und Kirchenfürst*, Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands, Bd. 4, 1869, s. 296.

⁶ Zob. list króla Stefana Batorego do Marcina Kromera w sprawie podatków na wojnę z Moskwą z dnia 27 marca 1579 roku — Archiwum Diecezji Warmińskiej w Olsztynie, Archiwum Biskupie, A 3, k. 424—425.

⁷ A. Eichhorn, op. cit., s. 333; H. Schmauch, *Ermländische Steuerregister*, s. 212.

⁸ Zob. przypis 1.

4 czerwca 1579

WYKAZ SZOSU RADY MIEJSKIEJ RESZLA

Oryginał w Archiwum Diecezji Warmińskiej w Olsztynie, Archiwum Biskupie, D 39, k. 41. Składka kompletna, papierowa z filigranem papierni gdańskiej wyobrażającym w kole rybę zwróconą w prawo z literami: C G *, dwukartkowa, formatu in folio o wymiarach 21x34 cm, zapisane dwie pierwsze strony. Pismo neogotyckie, czytelne, atrament koloru ciemnobrązowego. Pod tekstem na k. 41w wycięta przez papier na podkładzie z wosku pieczęć o średnicy 26 mm, posiadająca w otoku napis: S CIUITATIS RESELL i przedstawiająca w polu pięcym niedźwiedzia wspinającego się po pastorałe.

[k. 41] Königlicher Schosz aus der Stadt Ressel von Huben und noch Schatzung der Heuser zugeben angesatz Anno 1579.

	Mk.	Gr.
Vor 64 besetzte Huben per 15 Gr., facit	48	—
Vor 5 freie Huben per 8 Gr.	2	—
Von 39 Heusern per 300 Flor. geschetzt, gibt iedes 30 Gr.	58	10
Von 18 Heusern per 200 Flor. geschetzt, gibt iedes 1 Mk	18	—
Von 31 Heusern per 150 Flor. geschetzt, gibt iedes 15 Gr.	23	5
Von 12 Heusern zu 100 Flor. geschetzt, gibt iedes 10 Gr., facit	6	—
Von 11 Heusern zu 80 Flor. geschetzt, gibt iedes 8 Gr.	4	8
Von 20 Heusern zu 50 Flor. geschetzt, gibt iedes 5 Gr.	5	—
Von 10 Instleuten in der Stadt per 8 Gr.	4	—
Von 3 einsitzigen Instleuten in der Stadt per 4 Gr.	—	12
[k. 41v] Von 14 Instleuten vor der Stadt per 4 Gr.	2	16
Von 7 einsitzigen Instleuten vor der Stadt per 2 Gr.	—	14
Meteschosz von 8 1/2 Tonnen per 4 Gr.	1	14
Von 8 Brantinweintökm per 10 Gr.	4	—

Summa summarum alles Schosses 178 Mk. 19 Gr.^a, welchen wir Burgermeister und Radtmanne der Stadt Resell mit weserm abgefertiglen einem Radtsverwandten Jost Nawelln¹ und Paulo Sibero² Stadtschreibern dem Hern Scheffern uff Heilbergk³ Michaeli Neuman⁴ zu uberantworten mittgegeben. Urkundtlich mit unserm der Stadtsigel, beglaubiger, dem 4 Juny Anno Christo 1579.

[pieczęć miejska]

* Por. J. Siniarska-Czaplicka, *Filigrany papierni położonych na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej od początku XVI do połowy XVIII wieku*, Wrocław—Warszawa—Kraków 1969, *filigrany 1204—1207 (bardzo podobne)*.

^a Podsumowanie błędne. Powinno być 187 Mk., 67 Gr., co daje 190 Mk., 7 Gr.

¹ Jost Nawelln, członek rady miejskiej Reszla.

² Paweł Sibero, pisarz rady miejskiej Reszla.

³ Lidzbark Warmiński (Heilsberg), od połowy XIV wieku do 1795 roku siedziba biskupów warmińskich.

⁴ Michał Neuman, ekonom biskupi i poborca podatkowy w latach 1578—1589.

DAS SCHOSSVERZEICHNIS DER STADT RESZEL VOM JAHRE 1579

Zusammenfassung

Ein bisher unbekanntes Verzeichnis des Schosses der Stadt Reszel (Rössel) vom Jahre 1579, welches in dem Archiv der Diözese Ermland in Olsztyn (Archiwum Diecezji Warmińskiej, Olsztyn) aufbewahrt wird (Signatur: Bischöfliches Archiv D 39, f. 41), bildet eine wertvolle Quelle für die Kenntnis der sozialen und wirtschaftlichen Situation der Stadt in diesem Jahre. Ähnlich den Steuerregistern für die ermländischen Städte aus den Jahren 1572 und 1579, die früher von M. Biskup (in: *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, Nr. 3, 1962, S. 616—620), R. Marchwiński (Ebenda, Nr. 4, 1971, S. 467—475), sowie H. Schmauch (*Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands*, Bd. 24, 1932, S. 221—227; ders. ebenda, Bd. 25, 1933—1935, S. 464—475) veröffentlicht wurden, informiert es ziemlich genau über Wohnhäuser, Handwerker, Stadtgüter u.dgl. Die Einziehung des Schosses, der auf dem Landtag der ermländischen Stände in Lidzbark Warmiński (Heilsberg) am 19. Mai 1579 beschlossen wurde, erfolgte im Zusammenhang mit dem damals von König Stefan Batory gegen das Moskauer Reich geführten Krieg.

Übers. Jerzy Serczyk